

A MŰSZAKI DOKUMENTÁCIÓ
A TERMELÉKENYSÉG NÖVELESÉNEK
SZOLGÁLATÁBAN.

Nem vitatható az, hogy a technika fejlődésének mai üteme mellett a termelés csak akkor lehet gazdaságos, ha folyamatosan új és új munkamódszereket, termelési módszereket alkalmaz. Az új munkamódszereknek, az új technológiának, gépeknek, berendezéseknek alkalmazását, az új eljárások bevezetését lényegesen megkönnyíti a vonatkozó szakirodalom ismerete. Számos példával bizonyíthatnók, hogy már megoldott problémák újbóli megoldásának kikísérletezésére feleslegesen pazaroltak el milliókat.

A műszaki tudományok és a technika fejlődésének óriási irama a műszaki irodalom termékei számának nagymérvű emelkedésében is megmutatkozik. A műszaki irodalom egyre növekvő mennyiségén belül a műszaki irodalom súlypontja a könyvekről folyóiratokra tevődött át. A könyveken és folyóiratokon kívül pedig számtalan egyéb, más megjelenési formájú kiadvány, így pld. szabadalom, szabvány, gépírási, prospektus, katalógus stb. lát napvilágot. Kétségtelen tény az, hogy a műszaki irodalom eme áradatának áttekintése megoldhatatlannak látszó feladat elé állítja a tudomány és az ipar területén dolgozó szakembereket. Az is tény, hogy e hatalmas mennyiségű irodalomban bőven találunk felesleges, másodlagos feldolgozású műveket, munkákat, amelyek tovább nehezítik a fejlődéssel lépést tartani kívánó szakember helyzetét.

A szakembereknek, tudósoknak, mérnököknek, technikusoknak, stb. feltétlen szükségük van arra, hogy szakterületük legújabb eredményeiről állandó és folyamatos tájékoztatást kapjanak. Ezt a feladatot a műszaki tájékoztatás /dokumentáció/ hivatott ellátni. Nézzük meg tehát, hogy hazánkban a műszaki dokumentációs intézmények hogyan töltik be ezt a feladatot,

mennyiben segítik kutatóintézeteink és ipari termelésünk munkáját és hogy miként lehetne ezt a segítséget fokozni a dokumentációs munka megjavításával és a dokumentációs szolgáltatások fokozottabb felhasználásával.

Hazánkban a műszaki tájékoztatás központi szerve, az ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR, népgazdaságunk egész területére kiterjedően végzi a műszaki tájékoztatást, kiadványai/Műszaki Lapszemlék, figyelőszolgálat, bibliográfiák/, irodalomkutató tevékenysége útján, valamint szakfordítások készítésével. Kutatóintézeteink, tervezőirodáink és nagyüzemeink tulnyomó részben rendelkeznek saját dokumentációs részlegekkel, vagy csoportokkal. A kutató-, tervezőintézeti és vállalati dokumentációs részlegek a központi dokumentációs szolgáltatások felhasználásán kívül többnyire saját maguk is feldolgozzák a profiljukhoz tartozó szakirodalmat. Ez a feldolgozás mélységében és mennyiségében sokszor meghaladja az OMK által feldolgozott, illetve feldolgoztatott irodalmat. Természetes ez, hiszen egy központi dokumentáló intézmény jellegénél fogva sem terjedhet ki egy szakterület minden részletproblémájának aprólékos feldolgozására. Sok nagyüzemünk és középüzemeink, kisüzemeink tulnyomó többsége azonban ma még nem rendelkezik önálló műszaki tájékoztatással és csaknem kizárólag a központi szolgáltatásokra támaszkodik.

A műszaki tájékoztatás terén tehát az elmúlt években igen komoly eredményeket értünk el, mind a munka szervezettsége, mind a feldolgozott szakirodalom mennyisége és a feldolgozások minősége terén. Kevesebb eredményt könyvelhetünk el azonban a dokumentáció h a s z n o s í t á s a, f e l h a s z n á l á s a vonatkozásában. Igaz ugyan, hogy az OMK központi kiadványainak, a M Ű s z a k i L a p s z e m l é k n e k előfizetett példányszáma 5.000 körül mozog és az egyes intézeti és vállalati dokumentációs részlegek tájékoztató anyagai, így pld. az EGYESÜLT IZZÓ műszaki lapszemléje eljut jónéhány érdekelthez, mégis kevésnek tűnik ez, ha figyelembé vesszük, hogy az OMK 5.000 példányban megjelenő lapszemléi 13 iparágra oszlanak meg. Ugyanakkor a s z e r v e z e t t s é g t e r é n is bőven van még tennivalónk. Jelenleg igen gyakran előfordul az a visszás helyzet, hogy több kutató-, tervezőintézet és az OMK is ugyanazt az irodalmat dolgozza fel, sőt a kettős, vagy többszörös feldolgozások napvilágot is látnak. Ez sok munkaidő, pénz és papír felesleges pazarlását jelenti. Ugyanekkor nincsen ma biztosítva még a központi tájékoztatás alapját képező központi címtárak felállítása és folyamatos kiegészítése sem. Az ORSZÁGOS SZÉCHENYI KÖNYVTÁR-ban meglévő központi címtárak /könyv- és folyóirat központi címtár/ törvényes jogi alap nélkül nem kényszeríthetik a folyóirat- és könyvbeszerző vállalatokat és intézeteket új szerzeményeik határidőre történő, folyamatos és szabványos

bejelentésére, szakmai központi címtár pedig egyáltalán nincsen. Ez a tény sok felesleges valuta kiadását eredményezi külföldi könyvek és folyóiratok behozatalára. További problémát jelent az is, hogy a dokumentációval foglalkozó szakemberek jórészenek ma még nincsen kellő dokumentációs szakképzettsége, bár ezen a téren is értünk el már eredményeket.

A műszaki dokumentáció a termelés megsegítése terén fennálló feladatainak akkor tud jobban eleget tenni, ha a tájékoztatás mai két főproblémáját, a k o o r d i n á l á s t és a t e r v s z e r ű f e l h a s z n á l á s t megoldjuk. Népgazdaságunk nem engedheti meg magának azt a fényűzést, hogy egy központi dokumentáló intézmény mellett szerte az országban számos intézetnél, vállalatnál azonos vagy közel azonos jellegű dokumentálás folyik. Másrészt viszont lehetetlen a felhasználható szakirodalom teljességének gyűjtését és feldolgozását egy központi intézményre bízni. Ezért ma már világosan látható, hogy hazánkban a műszaki dokumentáció továbbfejlesztésének útja csakis az egészséges, koordinált munkamegosztás lehet. A kutatóintézetek és az ipar területén i p a r á g a n k é n t ki kell választani azt a kutatóintézetet vagy nagyüzemet, amely az iparág részére szükséges sajátos szakirodalom gyűjtését és feltárását végezheti. A központi intézmény szerepe elsősorban a területek elhatárolására és a határterületek feldolgoztatására, valamint a szakirodalom feltárása eredményeinek központi nyilvántartására terjed ki. A műszaki dokumentáció szempontjából rendkívül fontos g y o r s t á j é k o z t a t á s csakis ezen az úton biztosítható. A dokumentálást magát a felhasználó helyhez közel kell végezni. A különböző helyeken folyó dokumentációt azonban össze kell hangolni. Ilyen módon elérhetjük azt, hogy az iparági dokumentáló szervek az iparág szempontjából fontos irodalmat feldolgozzák, egy-egy iparágon belül párhuzamos feldolgozás nem folyik, a feltárások eredményeit központilag gyűjtik és a határterületek dokumentálása is megoldást nyer.

Ez a rendszer megfelel a könyvtárak hálózati rendszerének. Miután hazánkban egyre inkább tért hódít az a helyes felismerés, hogy a dokumentáció és a könyvtár egymással csak szoros együttműködésben, vagy szervezeti egységben végzi eredményesen munkáját, a h á l ó z a t i e l v n e k a szakkönyvtárakon tulmenően a dokumentációra való kiterjesztése a fejlődés helyes irányát képviseli. Természetes az, hogy ennek a dokumentációs hálózatnak a kiépítése a műszaki tájékoztatás területén nem történhet meg máról-holnapra. El kell indulnunk ezen az úton és fokozatosan lépésről-lépésre kell megvalósítanunk ezt az elvet.

Itt térünk rá a dokumentáció második megoldandó problémájára, a f e l h a s z n á l á s kérdésére. Mint említettük a műszaki irodalomban lefektetett nagymennyiségű tapasztalatot

a műszaki tájékoztatás ezideig csak kis hatásfokkal hasznosította. Ennek a hatásfoknak akár csak néhány százalékkal való növelése az ipari termelésben lényeges forint-összeg megtakarításokat eredményezhet és a termelékenység növelését nagyban elősegítheti. Nem térhetünk itt ki a műszaki tájékoztatás eredményességének mérésére. Ez a kérdés rendkívül bonyolult, miután az irodalomban lefektetett tapasztalatok hasznosítása a legtöbb esetben nem jár közvetlenül forint-összeg megtakarítással. A termelékenység növekedése számos összetevőtől függ, ezek közé tartozik az új munkamódszerek bevezetése, új gépek, új berendezések beállítása, a meglévő berendezések tökéletesítése, a műszaki kultúra emelése stb. Nem vonható kétségbe, hogy a műszaki kultúra emelése, amelynek fontosságára Pártunk Központi Vezetőségének 1955 március 2-4. határozata is rámutatott, nagyban elősegíti a korszerű új munkamódszerek bevezetését és ezzel a termelékenység növekedését. Az is kétségtelen tény, hogy ha a műszaki tájékoztatás munkája szervesen, koordináltan folyik hazánkban és a dokumentáció eredményeit a megfelelő felhasználókhoz eljuttatjuk, akkor műszaki értelmiségünk műszaki kultúrájának emelése terén jelentős lépést tettünk előre. A felhasználás biztosítása és a dokumentáció eredményeinek széleskörű terjesztése két tényezőtől függ. Az egyik a felhasználói igényei, a másik a megkívánt tárgy dokumentációs anyag tervszerű gyűjtése, a másik a dokumentációs szolgáltatások széleskörű propagandája. Ha a dokumentáció eredményeképpen a felhasználó szakember azt az anyagot kapja, amire valóban szüksége van, ami termelő munkájához konkrét segítséget nyújt, akkor egyrészt elértük azt a célt, hogy a dokumentáció a népgazdasági terv elősegítését szolgálja, másrészt a dokumentációt jól felhasználó szakember legjobb propagandistája lesz a dokumentációnak. Számos példát tudnánk erre felsorolni. A vállalati szakkönyvtárosokon és dokumentátorokon mulik az, hogy a propagandának ezt a lehetőségét megfelelően kiaknázzák.

Műszaki tájékoztatási ügyünkre vonatkozó fenti elméleti megfontolások után nézzük meg gyakorlatban is, hogy a jelen adottságok között hogyan segíthetnék szakkönyvtáraink dokumentációs részlegei eredményesebben a tervek teljesítését és a termelékenység növelését. Csaknem minden üzemben találkozunk a külföldi folyóiratok körözésének gyakorlatával. A legtöbb helyen azonban a folyóiratok egy-egy munkatársnál hosszú ideig elhevernek és sok esetben előfordul, hogy vissza se kerülnek a könyvtárba. Helyes módszer, ha a szakkönyvtáros olyan üzemben, ahol külön dokumentációs csoport nincsen, idegen nyelvet értő mérnökökből kisebb aktivát szervez, akik a beérkező külföldi folyóiratok cikkeit elolvassák és a legfontosabb cikkekre az

üzem érdekelt műszaki dolgozóinak figyelmét felhívják. Ilyen módszer csíráival találkozunk többek között az AUTÓKOZLEKEDÉSI TUDOMÁNYOS KUTATÓ INTÉZETBEN. A folyóiratok körözése helyett sok gyárban a tartalomjegyzéket lefordítják és a sokszorosított tartalomjegyzéket küldik szét az üzemben.

Az OMK központi szolgáltatásait, a Műszaki Lapszemléket és a figyelőszolgálati kartonokat számos szakkönyvtárban megtaláljuk, de azok hasznosítására már kevesebb gondot fordítanak. Igen fontos lenne pedig, hogy a Műszaki Lapszemlékben közölt kivonatok, vagy a figyelőszolgálat kartonjai egy több száz műszaki dolgozót foglalkoztató üzemben ne csak a főmérnökhöz, főtechnológushoz és egy-két irodalmat szerető mérnökhöz jussanak el, hanem azokat az üzem érdekelt dolgozóinak t ö b b s é g e is kézbevegye és tanulmányozza. Nem volna jó módszer, ha a szakkönyvtár túl sok példányban fizetne elő ezekre a központi szolgáltatásokra, sokkal helyesebb a propaganda számos eszközének kiterjesztése a műszaki könyveken kívül a dokumentációs szolgáltatásokra is. Persze mindez feltételezi azt, hogy a szakkönyvtár alapos irodalmat népszerűsítő munkát végez és ezért nem hangsúlyozhatjuk eléggé a jó propagandamunka fontosságát. Ugyanígy gondnal kell eljárnia a szakkönyvtárosnak a beérkező igények kielégítésében is. Tudnia kell, hogy saját könyvtárának keretein kívül hol és milyen szolgáltatásokra számíthat nemcsak könyvtári, hanem dokumentációs szempontból is. A Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatójának ez a száma más helyen foglalkozik a tudományos nagykönyvtárak szolgáltatásaival és a fentiekre nézve értékes utbaigazításokat ad, úgyhogy e kérdéssel itt bővebben nem foglalkozunk.

Végül foglalkozunk még a dokumentalisták képzésének kérdésével is. Mint említettük e téren értünk el bizonyos eredményeket az OMK négyhónapos szakkönyvtáros tanfolyamán elhangzott dokumentációs előadások révén, de d o k u m e n t a l i s t á k k é p z é s e olyan értelemben, mint például a Német Demokratikus Köztársaságban, hazánkban eddig még nem történt meg. Ha e cikkben kifejtett szervezési feladatokat a második ötéves terv során el akarjuk végezni, akkor ahhoz a jólképzett dokumentátorok egész sorára lesz szükség. A dokumentalisták képzését és továbbképzését a gyakorlati munkában már résztvevők számára elsősorban előadássorozatok formájában kell megoldani. Az új dokumentalisták képzésére legalkalmasabb módszernek az u.n. "ráfeljelést" tartjuk az egyetemi vagy főiskolai oktatás kiegészítőjeként. A dokumentalistának feltétlenül szakembernek kell lennie és nyelveket kell ismernie.

Összefoglalás

Műszaki tájékoztatásunk az elmúlt évek során jelentős eredményeket ért el. Kifejlődtek a kutató- és tervezőintéze-

tek dokumentációs részlegei. A központi dokumentáló intézmény, az Országos Műszaki Könyvtár folyamatos, szervezett tájékoztató munkát végez. A hazánkban folyó műszaki tájékoztató tevékenység azonban nem eléggé egybehangolt és számos területen párhuzamos munkák folynak. A műszaki kultúra emelése, a termelékenység növelése szempontjából elsőrendűen fontos segédeszköz a műszaki tájékoztatás, a dokumentáció. A második ötéves terv feladatainak sikeres teljesítése érdekében elengedhetetlenül fontos a műszaki tájékoztatás koordinálása, szervezett hálózattá való kiépítése. Ugyanilyen döntő fontosságú a tájékoztatás igényeinek felmérése és a dokumentáció eredményeinek tervszerű felhasználása, hasznosítása. Ehhez a szervezeti intézkedéseken kívül aktív propaganda munkára és a dokumentalisták szakmai képzésére van szükség.

Jánszky Lajos

- x - x - x -

Az ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR megkezdte kb. 5.000.000 szabadalmi leírásából álló gyűjteményének korszerű raktári átszortosítását, leltári feldolgozását, feltárásának megszervezését. E munka közben változatlanul fenntartja a szabadalmi leírások olvasószolgálatát is. Ezen idő alatt a szabadalmi csoport olvasótermi ügyelete a következő módon alakul:

szabadalmi ügyeletes szolgálatot további intézkedésig csak hétköznapiokon 10 - 12 és 15 - 19 óráig tartunk. Kérjük olvasóinkat, hogy szabadalmi leírásokat /olvasásra/ csak a fenti időszakban igényeljenek.

Azokat az olvasókat, akik a szabadalmi tárat csak vasárnap szokták látogatni, megkérjük: az olvasásra igényelt szabadalmi leírások lajstromszámait, vagy szakjelzetét szombat déli 13 óráig közöljék az olvasótermi szabadalmi ügyeletes-sel, aki részükre az anyagot kikészíti.

ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR